

MEDIA
DEVELOPMENT
CENTER

ANTI-SLAPP УЧЕБНО

СЪДЪРЖАНИ Е ЗА

АДВОКАТИ В БЪЛГАРИЯ

Co-funded by
the European Union

Автор:

Златка Стефанова [България]

[z.stefanova@lawdap.com]

Партньор:

Център за развитие на медиите

За допълнителна информация, свързана с тази публикация, моля свържете се с автора:

z.stefanova@lawdap.com

ОТКАЗ ОТ ОТГОВОРНОСТ

Този доклад е разработен за Pioneering anti-SLAPP Training for Freedom of Expression (PATFox). Проектът PATFox се реализира с финансиране от Европейския съюз съгласно споразумение за безвъзмездна помощ № 101051559. Изразените възгледи и мнения са само на автора(ите) и не отразяват непременно тези на Европейския съюз. Нито Европейският съюз, нито финансиращият орган могат да носят отговорност за тях. Подробна информация за проекта можете да намерите на: <https://www.antislapp.eu/>

1. Какво представляват стратегическите съдебни производства, насочени срещу участието на обществеността	1
2. Дела в България	4
3. Основни елементи от проектодирективата	8

1. Какво представляват стратегическите съдебни производства, насочени срещу участието на обществеността

Увеличаването на броя на стратегическите съдебни производства, насочени срещу участието на обществеността, доведе до необходимост от изработване и предлагане на директива от Европейския парламент и от Съвета на Европейския съюз и на 27 април 2002 г. проект за такава директива беше предложен.

Какво представляват стратегическите съдебни производства, насочени срещу участието на обществеността? Това са явно неоснователни или неправомерни съдебни производства, които не се образуват с цел упражняване на право на достъп до правосъдие или с цел спечелване на съдебно производство или получаване на правна защита. Това са дела, които се образуват с цел сплашване, източване на ресурсите на и изразяващи мнение. Обикновено това са журналисти, медии, правозащитници, правозащитни организации и други. Крайната цел на този тип дела е да се постигне възпиращ, по терминологията на Европейския съд за правата на човека, смразяващ ефект и разубеждават за продължаване на работата. Тоест това са дела, които водят до автоцензура, до отказ от отстояване на правото на лицата да разследват и да подават сигнали по въпроси от обществен интерес.

Стратегическите съдебни производства, насочени срещу участието на обществеността, представляват злоупотреба със съдебни производства и създават и ненужна тежест за съдилищата. Тези дела често са с обвинения за клевета за нарушаване на защитеното право на личен живот. Често се предявяват иски за обезщетения за парични компенсации и иски за преустановяване на нарушения, например забрана за публикуване. Такива съдебни производства възникват обичайно в национален контекст, когато няма вътрешно национално законодателство, а в никоя от държавите от Европейския съюз понастоящем няма такова. Адвокатите често прибегваме към позоваване на правата по Европейската

конвенция по правата на човека и практиката на Европейския съд по правата на човека във връзка с, от една страна, правото на свобода на изразяване, от друга страна, правото на достъп до съд, правото на личен семеен живот.

Правото на свобода на изразяване се разглежда в двата му аспекта, както в правото на лицата да споделят и разпространяват информация, така и правото на обществеността да получава информация по определени значими теми, например правосъдие, здравеопазване, екология. В случаите, когато такива дела имат трансграничен характер и последици, се внася допълнителна сложност и допълнителни разходи. Онлайн медийното съдържание е достъпно в различни юрисдикции и това открива пътя за търсене за най-благоприятна правна система за атакуващите, за ищците. Целите, които си поставя директивата са няколко. На първо място общо разбиране на равнище Европейски съюз за това какво представляват стратегическите съдебни производства срещу участието на обществеността. От друга страна, въвеждане на процесуални гаранции, които от една страна да дават възможност на атакуваните, на ответниците да се защитят, а от друга страна предоставят на съдилищата ефективни средства за справяне с такива дела. Според проектодирективата процесуалните гаранции се прилагат само при дела с трансгранично значение. Те по принцип са с по-голяма сложност, и са предизвикателства за ответниците, например, защото организирането на защита в държава, различна от местопребиваването на ответника, изисква ангажиране на адвокати в друга държава и по-голям финансов ресурс.

Предложението за Директивата изхожда от необходимостта да се балансират, от една страна правото на свобода на изразяване с, от друга страна, правото на достъп до съд и защита на правото на личен и семеен живот. Стремещт при изготвяне на текстовете на Директивата за процесуалните гаранции е бил да бъде оставена на съда достатъчно свобода за преценка в отделните случаи, за да се запази деликатния баланс между бързото отхвърляне на явно неоснователни иски и ефективният достъп до правосъдие. В следващото видео ще говорим конкретно за

текстовете на Конвенцията. В третото видео, което ще бъде представено на Вашето внимание, ще бъде ще бъдат разказани някои случаи на дела срещу общественото участие в Република България.

2. Дела в България

Представяне накратко на някои дела, които могат да се характеризират като дела срещу участието на обществеността в обществен дебат, т. е. дела, които са водени срещу съдия, срещу журналисти, срещу бивш журналист, който е настоящ политик и срещу медия, с цел да бъдат демотивирани, да продължат да бъдат обществено активни по темите, т. е. с една незаконна цел, не за реализиране или постигане на нарушено право, постигане на защита от съд и получаване на обезщетение, а с друга цел.

Делата са различни и са на различен етап. Подбрани са, за да илюстрират широката гама, в която се срещат такива казуси в България.

2.1. На първо място ще се разгледа едно решение на Европейския съд по правата на човека по казус на българска съдия, която е била ръководител на независима съдийска организация (Съюза на съдиите в България). Срещу съдия Тодорова са водени множество дисциплинарни производства, включително тя е била уволнена, впоследствие решението за уволнението ѝ е отменено и тя е възстановена на работа. Интересното в този случай е, че съдът в Страсбург приема, че дисциплинарните производства са водени срещу съдия Тодорова с цел тя да бъде демотивирана, с цел различна от формулираната, а действителната цел на водените срещу нея дисциплинарни производства е била да заглуши, да възпрепятства да демотивира общественото ѝ участие в обсъждане на съдебната реформа и на проблемите в правораздавателната система в България, включително и в органа, който управлява съдебната власт в България – Висшия съдебен съвет, и политическата намеса в съдебната власт.

2.2. Друго решение, което влезе в сила и което установява на практика, че няма нарушение, е решение на Софийски градски съд, което е окончателно по спор между депутат от парламентарно представена партия в България – ГЕРБ, Делян Добрев, и журналистката, а към онзи момент и депутат от друга партия –

Българската социалистическа партия, Елена Йончева. Елена Йончева, бивш журналист, към онова време народен представител, в серия от интервюта в различни медии, обявява, че се наблюдава корупционен модел с участието на Делян Добрев в една община в България – Община Хасково, като корупционният модел, който тя обяснява, включва местни политици, местната власт и фирми, свързани с депутатата или с негови близки роднини, които получават обществени поръчки от общината и така кръгът се затваря и всички финанси вървят в един кръг. Делян Добрев завежда гражданско дело срещу Елена Йончева, което печели на първа инстанция, като съдът приема, че има непозволено увреждане и че правото му на личен и семеен живот е нарушено, неговата чест и достойнство са засегнати от нейните твърдения. Втората инстанция през декември 2022 г. приема, че няма нарушения на неговите чест и достойнство, защото изказванията на журналиста и депутат Елена Йончева представляват оценки, а не твърдения и не подлежат на проверка за вярност, тъй като те са само коментар на факти, които наистина са се случили. Това означава, че изказванията не представляват нито обида, нито клевета. Съдът казва също, че в изказванията не се изнасят или разгласяват позорни, унижителни или накърняващи честта и достойнството на Добрев обстоятелства. Изказванията на Йончева поднасят на публиката гледната точка на коментатора и представляват изводи, коментари, мнения, оценъчни съждения и субективна интерпретация на възприетите от нея факти и обстоятелства.

2.3. Друго дело, което заслужава внимание, е едно дело, което е много широко обсъждано в България. На него са посветени множество публикации. То касае една статия на журналиста Борис Митов в интернет изданието Mediapool във връзка с действащ съдия - Светлин Михайлов, който се бил кандидатира за член на Висшия съдебен съвет. В статията на журналиста Борис Митов са изложени факти и обстоятелства от миналото на съдията, които са обществено известни и които са обсъждани многократно в медиите. Става въпрос за определянето му като скандален, за това, че той в миналото е установен да шофира автомобил, който е бил краден, най-общо и най-грубо казано, и става въпрос за това, че този съдия е бил

подкрепен от една партия, срещу която е имало протести в България - партията ДПС (Движение за права и свободи). Първата съдебна инстанция приема, че има накърняване на честта и достойнството на съдията Светлин Михайлов и присъжда обезщетение за всички изрази, които той намира за позорящи. Втората съдебна инстанция отхвърля исковете за почти всички изрази, като остава само този за това, че съдията Светлин Михайлов е подкрепян или одобряван от партията ДПС (Движение за права и свободи). Първата съдебна инстанция е наложила голямо обезпечение върху средствата на медията Mediapool, което, както е огласено от нейния главен редактор, е довело до сериозни финансови затруднения, невъзможност да се изплащат заплати на журналисти.

Първата съдебна инстанция е осъдила журналиста и медията, както и издателя на вестника и главния редактор, да заплатят 60 000 лева (това е около 30 000 евро) на съдия Михайлов. Втората съдебна инстанция, отхвърляйки част от исковете за повечето от твърдените нарушения, всъщност намира едно нарушение и системност в повтарянето му в различни статии и намалява обезщетението на 4 000 лева (около 2 000 евро), като съответно присъжда и разноските по делото. Решението по това дело не е влязло още в законна сила, то е обжалвано пред Върховния касационен съд.

2.4. Съществуват и други случаи, част от тях са висящи, част от тях са с наказателни обвинения. Следва да се направи уточнението, че в България по наказателните обвинения за обида и клевета не се предвижда налагане на наказание лишаване от свобода. Възможното по закон наказание е само глоба.

В момента има едно такова висящо наказателно производство срещу журналист от вестник Дума. Към онзи момент г-жа Биляна Христова е работела като журналист в този вестник. Тя е следяла въпросите, свързани с Националния институт по хидрология и метеорология, с финансирането от държавата на този институт и един голям скандал в България, който доведе до това Националният

институт по метеорология и хидрология да излезе от Българска академия на науките и да отиде към изпълнителната власт, към Министерство на образованието. Журналистката е проследила този скандал, свързан и с протести в Българска академия на науките, и е публикувала две статии и е направила изказване в националните медии по този случай.

Директорът на Националния институт по метеорология и хидрология, за когото в статиите пише, че е нарушил Устава на Българската академия на науките, защото е имал свой частен бизнес, който е бил в конфликт с интересите на държавния институт, който ръководи, е завел такова наказателно дело от частен характер срещу журналистката, претендирайки и обезщетение, но с основната цел тя да бъде демотивирана да продължи да разглежда и разследва тази тема. По това дело все още няма окончателно произнасяне, то е висящо, тоест не е завършило пред съдилищата, вече в продължение на четири години и половина.

Тези примери показват че, действително е необходимо да има защита, която да дава възможност съдилищата по бързо да приключват тези дела, разбира се, при зачитане правата и на двете страни, и при съобразяване на правото на достъп до съд, правото на защита на личен и семеен живот, които имат лицата, които считат, че имат накърнени права и интереси, както и правото на обществено активни лица, не само журналисти и правозащитници, да реализират ефективно правото си на свобода на изразяване.

Към настоящия момент единствената възможност за защита е чрез позоваване на актовете на Европейската конвенция за правата на човека и на практиката на Европейския съд по правата на човека във връзка с изброените защитени права.

3. Основни елементи от проектодирективата

Съдържанието на предложената на 27 април 2022 г. Директива на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз относно защитата от стратегически съдебни производства на лицата, ангажирани в участието на обществеността, така наречените стратегически съдебни производства срещу участието на обществеността, които накратко в това видео ще наричам дела с елементи на SLAPP. Директивата се състои от четири отделни части, общи правила относно процесуалните гаранции, прекратяване на ранен етап на явно неоснователни съдебни производства, правни средства за защита срещу неправомерни съдебни производства и защита срещу съдебни решения на трети държави. Първата глава съдържа общите разпоредби, предмета и обхвата на Директивата. В член първи се посочва предметът на Директивата, като се пояснява, че специалните гаранции, предвидени в Директивата са предназначени за справяне с явно неоснователни или неправомерни съдебни производства по граждански и търговски дела с трансгранично значение, образувани както срещу физически, така и срещу юридически лица. В член втори е определен материалният обхват на Директивата. Това са граждански и търговски дела с трансгранично значение, но се включват и граждански иски, предявени в рамките на наказателното производство, както и временни и охранителни мерки. Не се включват данъчните, митническите, административните дела и или делата за отговорност на държавата за действия или бездействия при упражняване на държавна власт. Те са изключени от обхвата на Директивата. Член трети от Директивата съдържа определение на трите основни понятия – участие на обществеността, въпрос от обществен интерес и неправомерни съдебни производства или злоупотребителни съдебни производства.

Какво е съдържанието на понятието „участие на обществеността“? Това е всяко изявление или действие, направено или извършено при упражняване на правото на свобода на изразяване. Правото на свобода на информация, като например създаване, излагане, рекламиране или друго популяризиране на

журналистически, политически, научни академични, художествени, коментарни или сатирични съобщения. Тук се включва и правото на упражняване на свобода на сдружаване, свобода на мирни събирания, протести и дейности, произтичащи от упражняването на тези права, както и подаване на жалби, петиции, административни и съдебни искове. Освен това понятието „участие на обществеността“ включва и други дейности с влияния, които са от естество да влияят на общественото мнение, като например организиране или участие в научни изследвания, проучвания, кампании или други колективни действия, както и пряко свързаните с тях подготвителни подкрепящи или подпомагащи действия. Целта на защита на подпомагащи действия е да се избегне възможността чрез косвени искове непряко срещу лицата или организациите, които участват в обществения дебат, а срещу техни подпомагащи партньори, като например осъществяващи печатни услуги или интернет услуги, като по този начин косвено биха могли да бъдат те демотивирани да продължат да участват в обществения дебат участие на обществеността. Това понятие не включва търговската реклама, марките или табелите. Вторият въпрос е въпросът дали темата, която се обсъжда, е от обществен интерес, се определя, като понятието се определя по-широко, за да може да обхване всякакви въпроси, които засягат обществеността в такава степен, че тя да може законно да се интересува от тях. Например общественото здраве, безопасността, околната среда, климата, упражняването на права. Ако, подложено на тест, едно дело премине тези два елемента – да, става въпрос за обществен интерес и той да е свързан с публично участие – следва да се прецени дали делото представлява злоупотребително или неправомерно. За да се прецени това обстоятелство, се изхожда от това дали искът може да се прецени като непропорционален, прекомерен, необоснован, дали има наличие на множество такива производства, заведени, образувани от този ищец и на трето място дали не представлява сплашване, тормоз, заплахи от страна на ищеца към ответника. Неправомерните съдебни производства често са свързани и са съпроводени от необосновано използване на недобросъвестно използване на съдебни тактики, например забавяне на производството, непропорционални разноски за ответника или пък търсене на най-благоприятна за ищеца правна система. Тук ще отворя една голяма

скоба във връзка с търсене на най благоприятната правна система нещо, което следва да се има предвид, защото е взето предвид при изготвянето на Директивата. Действащи са регламентът Regulation Brussels I, а относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения и Regulation Rome II относно избора на право по извън договорни въпроси. Смисълът на тези регламенти е да гарантират на лицата от Европейския съюз достъп до съд, т. е. удобство за страните при разглеждане на техните спорове. Но при делата с елементи на SLAPP се наблюдават злоупотреби и такива възможности за злоупотреби са заложили както в регламентите, така и в решенията на Съда на Европейския съюз по тълкуването им. С решение от 1976 г. Съдът на Европейския съюз е приел при тълкуване на текста на подсъдността, уредена в Regulation Brussels I, че има три потенциални места, където ищецът може да иска разглеждане на съдебния спор.

Това са по местоживееене на ответника, на второ място, мястото, където е извършено вредоносното действие и на трето място мястото, където са се проявили последиците от това вредоносно действие. С решение от 1976 г. на Съда на Европейския съюз е, че тези видове подсъдност са тълкувани в смисъл, че са приложими и при исковете за клевета. До 2011 г. Съдът на Европейския съюз разработва допълнителни условия, уреждащи кой съд кои части от иска може да разглежда. Целият иск може да бъде разгледан по местоживееенето на ответника или по мястото на основните интереси, на центъра на интереси на ищеца. Съдилищата в други държави, в които ищецът твърди, че му е нанесена вреда, могат да разглеждат исковете само по отношение на вредата, причинена в тяхната държава. Тези регламенти и тълкуването на Съда на Европейския съюз създава възможност за завеждането на дела по така наречения мозаечен подход. Тоест ищецът, който се счита за оклеветен от статия, публикувана в интернет, би могъл да заведе множество отделни дела в различни държави в различни юрисдикции за вреда във всяка една от тях от една и съща конкретна статия. Така ответникът може да се озове в ситуация, в която спрямо него има заведени няколко дела в различни държави за ефекта на една и съща статия. Така очевидно се създават големи затруднения за ответника във връзка, от една страна, с ангажирането на защита във

всяка една държава и от друга страна разноските, които би му коствало защитата, дори и да обосновава недопустимост на иска в някоя от държавите.

В член 4 от Директивата се урежда приложимостта и естествено като част от правото на Европейския съюз, Директивата ще бъде приложима към дела с трансгранично значение, тоест към всички дела, освен към тези, в които ищецът и ответникът имат еднакво местоживееене или място на център на интереси и делото е заведено в същата държава, в която те имат своето местоживееене. Тук в Директивата обаче се дават две възможности за разширяване на приложимостта ѝ в два случая. Първата такава ситуация е, когато конкретният акт на участие на обществеността във връзка с обществен интерес е от значение за повече от една държава членка. Като пример може да се даде трансгранично замърсяване или пък твърдения за извършване на престъпление, пране на пари с потенциално трансгранично участие. Втората ситуация, в която е възможно разширяване на приложимостта на Директивата, е, когато ищецът или свързаните с него субекти са образували паралелно или предходно съдебно производство срещу същите или свързани ответници в друга държава членка. Глава втора от Директивата съдържа общите правила относно процесуалните гаранции. Тази глава съдържа четири члена – от член 5 до член 8. Член 5 урежда видовете процесуални гаранции. Видовете процесуални гаранции са 3. Да се иска предварително обезпечение на иска, тоест възможност на юрисдикцията да поиска по своя инициатива или по искане на ответника да се даде предварително обезпечение от ищеца, което да покрива разноските по делото или разноските и потенциално възможните вреди.

Втората възможност, втората гаранция, предвидена в чл. 5, е прекратяване на делото на ранен етап, като се приеме, че съдебното производство е явно неоснователно. Кога може да се направи такова искане и кой следва да докаже вероятната основателност на иска е уредено в глава трета на Директивата - ще го разгледам след малко. Третата процесуална гаранция това са предоставени правни средства за защита срещу неправомерни съдебни производства в съответствие с глава четвърта от Директивата. Това са възможностите ответника да заведе иск за

пълно обезщетяване на вредите от неправомерното съдебно производство с елементи на SLAPP и да иска обезщетение както за разноските, така и за всички имуществени и неимуществени вреди, които е претърпял. Две допълнителни гаранции са предвидени в глава втора на проектодирективата. Едното е за това, че независимо от измененията на иска, които ще предприеме ищецът в хода на производството, дори те да са отказ от иска или оттегляне на иска, това няма да рефлектира върху възможността на ответника да бъде напълно обезщетен за направените от него разноски. Втората гаранция в чл. 7 е възможността към делото, като подпомагачи ответника, да бъдат привлечени неправителствени организации, които да вземат участие в самото производство или пък да предоставят друга подкрепа на ответника, включително предоставяне на информация. Основният и нов елемент в Директивата, този, който се приема, че би оказал най голяма защита и би мотивирал ищите да водят неправомерни дела, е възможността по глава трета от проектодирективата за прекратяване на ранен етап на явно неоснователни съдебни производства.

Как са регламентирани тези правила? Ответникът може да подаде молба за ранно прекратяване на делото, ако бъде подадена такава молба, юрисдикцията трябва да спре производството. Това гарантира, че ответникът няма да бъде натоварен с участие в процедури и разноски. Но това спиране на производството може да бъде само временно, като съдът в кратък срок следва да се произнесе по основателността на молбата за ранно прекратяване на производството. Фактът, че спирането е временно, балансира правото на ответника да не се водят срещу него неправомерни дела с правото на ищеца на достъпа му до съд. Кой следва да докаже вероятно основателност на иска? Ищецът. Той обаче няма задължение да докаже вероятна основателност на иска, а трябва да докаже, че искът не е явно неоснователен. Къде е разликата в тези два термина? Разликата е, че не се иска голяма степен на доказаност или се изисква нисък праг на доказване, че искът не е явно неоснователен. В случай, че юрисдикцията прецени, че няма да прекрати производството, че не са налице основания за това, ответникът не губи другите процесуални гаранции, другите възможности за подкрепа в случай, че в делото има

елементи на явна неоснователност, които не са от естество да доведат до ранното му прекратяване. И в четвъртата глава от Директивата - правни средства за защита срещу неправомерни съдебни производства - е предвидена възможност на ответниците по SLAPP дела да предявят искове за пълните разноски, като ищците следва да ги заплатят, при условие, че разноските, направени от ответника не са явно прекомерни.

Искът може да съдържа твърдения за необходимо обезщетение, както за имуществени, така и за неимуществени вреди. Като имуществени вреди се определят както разноските за защита по делото, пътните разноски, така и медицинските разходи, които са свързани, например с психологическа помощ, която е потърсил ответникът. Във всяко положение и имуществените, и неимуществените вреди, трябва да са в пряка причинна връзка с воденото дело и доказването на това обстоятелство е в тежест на ответника. Като нематериални вреди могат да се претендират обезщетения за болки, страдания, емоционални травми, влошаване качеството на живот, накърняване на репутацията на ответника. В член 16 от проектодирективата е предвидена и възможност за налагане на ефективни, пропорционални и възпиращи санкции на страната, която е образувала неправомерно съдебно производство срещу участието на обществеността. Основната цел на тази разпоредба е възпиране на потенциалните ищци от предприемане на неправомерни съдебни производства, като санкциите е предвидено да се заплащат от държавите членки. Петата глава от Директивата предвижда защита срещу съдебни решения на трети държави. В тази глава се съдържат правни средства за защита на ответника срещу неправомерни съдебни производства, образувани от съдилища в трети държави .

В член 17 се въвежда изискване към държавите членки да гарантират, че признаването и изпълнението на съдебни решения на трети държави няма да се приема в тяхната държава, тоест ще се отказват, на основание явно противоречие на общественения ред, в случай, че тези производства биха счетени като такива, като стратегически дела срещу участието на обществеността. В чл. 18 от глава 5 на

проектодирективата е предвидено и допълнително правно средство - лицата, срещу които са постановени решенията, чието признаване и изпълнение се иска, да могат да потърсят обезщетение за вредите и разноските. Всъщност с тази разпоредба се създава ново специално основание за компетентност, за да се гарантира, че лицата с местоживееене в Европейския съюз, които са станали обект на неправомерни съдебни производства, разполагат с ефективно правно средство за защита в ЕС.